

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarında hərbi-vətənpərvərlik tərbiyəsi

Milli-mədəni təfəkkürümüzün ensiklopediyası olan "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanları xalqımızın qəhrəmanlıq tarixidir. Bu möhtəşəm abidədə milli-mənəvi dəyərlərimiz, tariximiz, mədəniyyətimiz, məişətimiz əbədiləşib.

Dastanda maraqlı cəhətlərdən biri də oğuzların tərbiyə sistemidir. Bu sistemin əsas qolunu isə oğuz gənclərinin hərbi-vətənpərvərlik tərbiyəsi təşkil edir. Dastanda bu cəhətə daha çox önəm verilməsini professor Pənah Xəlilov belə əsaslandırır: "Dədə Qorqud" qəhrəmanlıq dastanıdır və gənclərin təhsil zamanı göstərdiyi səyi, istedadı təsvir etməkdən daha çox onun igidliyi, şücaəti, döyüş məharəti, alıplıq hünəri, alpların məşqləri, güləşləri, bir-birini sınımaları təsvir və tərənnüm üçün tipik sayılır".

Hər cür tərbiyə, o cümlədən də hərbi-vətənpərvərlik tərbiyəsi cəmiyyət qarşısında ailənin ən mühüm vəzifəsi hesab edilir. Hətta oğuz gənclərinin adqoyma mərasimi də onların igidliyi, göstərdiyi hünərlə bağlıdır. Oğuz adətlərinə görə uşaqlara göstərdiyi hünərə uyğun el ağsaqqalı Dədə Qorqud ad verir.

"Dirse xan oğlu Buğac xan boyu"nda Dirse xanın oğluna buğaya qalib gəldiyi üçün Buğac adı verən Dədə Qorqud Dirse xana üz tutaraq deyir:

Hey Dirse xan! Oğluna bəylik ver, Taxt ver, - güclüdür, ərđəmlidir... Bu oğlan Bayındır xanın uca meydanında vuruşmuşdur. Sənin oğlun bir buğa öldürmüşdür, qoy adı "Buğac" olsun...

Dastanda igidlik, cəsurluq, öncə, ov zamanı tərbiyə edilir. Atalar oğulları əvvəlcə ova, sonra da döyüş meydanına apararaq onlara igidlik, cəsurluq dərsləri keçirlər.

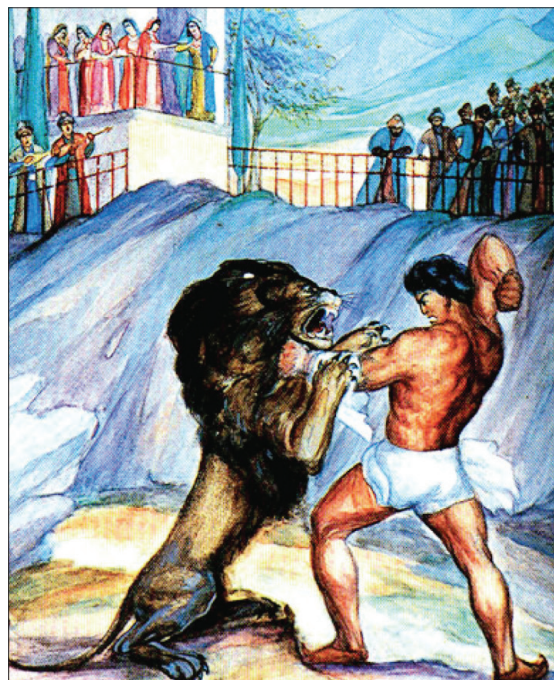
"Qazan xanın oğlu Uruz bəyin dustaq olduğu boy" bu cəhətdən daha çox maraqlıdır. Boyun əvvəlində oğlu Uruzu "baş kəsib qan tökməməkdə, ...hünər göstərməməkdə" qınayan Qazan xana oğlu belə cavab verir:

...Hünəri oğul atadanmı görər, öyrənər,
Yoxsa atalar oğuldanmı öyrənir?

Sən mənə götürüb haqan kafir sərhədinə çıxardın,
qılınc çalib baş kəsdim?

Mən səndən nə gördüm, nə öyrənirəm? - dedi.

Uruzun haqlı iradəsinə cavab olaraq, Qazan xan oğlunu götürüb uca dağlar üzərinə ova çıxır, oğluna ov ovlamağı, quş quşlamağı, döyüşməyi, baş kəsib qan tökməyi, hünər göstərməyi öyrədir.

Burada düşmənlə qarşılaşan Qazan xan ilk dəfə düşmən görünən oğluna hərbi anlayışlar haqqında maraqlı izah verir, sanki hərbi hazırlıq dərsləri keçir. Uzaqdan gələn düşməni maraqla seyr edən Uruz atasına suallar verir:

Dəniz kimi qaralıb gələn nədir?

Od kimi işarıb, ulduz kimi parlayan nədir?

Qazan oğlunun maraqlı suallarına belə cavab verir:

Böyük dəniz kimi yayxanıb gələn kafirin qoşunudur.

Gün kimi parlayıb gələn kafirin papağındakı işıqdır.

Ulduz kimi parlayıb gələn kafirin nizəsidir.

Azğın dinli yağdır, düşməndir, oğul!

Oğlunun: "Yağı" deyəndə nəyə deyirlər?" sualına da Qazan xan maraqlı bir açıqlama verir:

Oğul, ona görə yağı deyirlər ki, biz onlara yet-sək, öldürərik; onlar bizə yetsə öldürərlər"...

...O kafirin oxçusu var, atdığı üç oxdan biri boş çıxmaz.

"Hi!" demədən başlar kəsən cəlladı var,

Adam ətindən qovurma edən aşpazı var.

Qazan xan düşmən üstünə getmək istəyən oğlunu yayındırmaqla, döyüş bacarıqlarını göstərməklə ona təlim vermək istəyərək deyir:

...Böyük, iti polad qılıncı mən çalım,
Kafir azğın dinlidir, başların kəsdim.
Dönə-dönə savaşı, dönə-dönə döyüşüm.
Qılınc çalib baş kəsəməyi gör, öyrən,
Başın bəlaya düşsə, gərəyin olar...

Qazan ocağında vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə almış, dövrün etik normalarını mənimsəmiş Uruz özünün mərdliyini, igidliyini, vətənpərvərliyini, oğulluq borcunu belə ifadə edir:

...Ata oğul qazanar ad üçün.

Oğul da qılınc qurşanar ata qeyrəti üçün.

Mənim də başım qurban olsun səninçün.

Dastanda mərdlik, igidlik dərslərini təkcə oğlanlar deyil, qızlar da keçirlər. Dastandakı qadın qəhrəmanlar da at minməyi, ox atmağı, qılınc qurşanmağı, güləşməyi bacarır, lazım gəldikdə döyüş də girərək mərdliklə vuruşaraq düşmənlərə qalib gəlirlər. Dastanın əsas qadın qəhrəmanları: Dirse xanın xatunu, Burla xatun, Banuçiçək, Selcan xatun belə qadınlardandır.

Vətənpərvərlik, döyüş ənənələri, cəsurluq, igidlik dastanın bütün ruhuna hakimdir. Gənclərin tərbiyəsində başlıca prinsip vətənə məhəbbət, düşmənlərə nifrət hissinin aşılması, döyüş silahlarından istifadə qabiliyyətinin formalaşdırılması və fiziki tərbiyədir. Polad biləkli, şir cüssəli oğuz igidləri nəinki düşmənlərə, hətta vəhşi

heyvanlara da qalib gəlirlər: həm gücləri, həm də ağılları və düşüncələri ilə!

"Qanlı Qoca oğlu Qanturalı boyu"nda Qanturalı Sarı donlu Selcan xatunu almaq üçün buğa, aslan və dəvəyə qalib gələrək onları öldürür, düşmənin sınağından qalib çıxır.

...Buğanın alınına elə bir yumruq vurdu ki, dalı üstə çökdürdü... Buğanın qabağından qaçdı, buğa buyuzunu üstündə qalxdı. Qanturalı buğanı quyruğundan tutub, üç dəfə yerə vurdu. Buğanın sümükləri sındı. Basıb boğazladı. Bıçaq çıxarıb dərisini soydu.

...Aslanın alınını gözləyib elə bir yumruq vurdu ki, yumruq heyvanın çənəsinə dəyib parçaladı. Boynundan tutub belin üzdü.

...Dəvəyə çiyini ilə bir zərbə vurdu, dəvə bağırdı. Bir də vurdu, dəvə ayaq üstə dura bilmədi, yıxıldı. Qanturalı dəvəni basıb, iki yerdən kəsdi, doğradı. Arxasından iki qayıq çıxartdı, təkurun qabağına tulladı...

Dastanda atalar oğulları üçün hədiyyə alanda da yüyürək at və döyüş silahları aldırmağa üstünlük verirlər.

"Baybörənin oğlu Bamsı Beyrək boyu"ndakı epizod bu cəhətdən xarakterikdir:

Baybörə bəy tacirlərini yanına çağırıb əmr etdi: "Ay tacirlər, allah mənə bir oğul verdi. Oğluma görə Rum elinə gedin, oğlum böyüyüncə yaxşı hədiyyələr götürün!" - dedi.

Tacirlər gecə-gündüz yol getdilər. Konstantinopola (indiki İstanbul) gəldilər. Danışıq aparıb yaxşı hədiyyələr aldılar. Baybörənin oğlu üçün bir dəniz qulunu, boz aygır aldılar. Dəstəyi ağ tozlu bir möhkəm yay aldılar, bir də altı pərli gürz aldılar...

Dastanın müqəddiməsində işlənmiş "Qarı düşmən dost olmaz!" deyimini də oğuzların düşmənlərə qarşı nə qədər barışmaz olduğundan xəbər verir.

Bugünkü gəncliyin hərbi-vətənpərvərlik tərbiyəsində "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanları əsl nümunə, ən dəyərli nümunələrdir. Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin dediyi kimi "zəngin tariximiz, qədim mədəniyyətimiz və milli-mənəvi dəyərlərimizlə fəxr etməyə haqqımız vardır".

Rəfai ƏLİYEV,

Şirvan şəhəri S.Hüseynov adına 1 nömrəli tam orta məktəb-xüsusi istedadlı şagirdlər liseyinin GÇH rəhbəri, əməkdar müəllim